

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİ

TEMEL DÜZEY DERS KİTAPLARINDA

DİLBİLGİSİ TERİMLERİ

Grammar Terms in Teaching Turkish as a Foreign Language

Basic Level Textbooks

Salih Kürşad DOLUNAY¹

Seda KAYA²

Öz

Türkçenin anadili ve yabancı dil olarak öğretiminde terim kullanımında birlik olmaması yıllardır süregelen bir sorundur. Bu sorunun, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ders kitaplarında terimin doğrudan adını vermek ya da işlevini verip adından söz etmemek şeklinde iki farklı biçimde ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak bu durum, birliği engellemekte ya da bir dille yeni karşılaşan bireyler için kafa karışıklığına neden olmaktadır. Mevcut sorunu ortaya koymak, bu soruna çözüm bulabilmek amacıyla bu araştırmada, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki dilbilgisi terimleri incelenmiş, bunların nasıl kullanıldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada bu amaçla; Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi için kullanılan, doğrudan öğretim yaklaşımını benimsemiş ve amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiş üç yayınevine ait temel düzey (A1-A2) ders kitaplarındaki terimler “ses bilgisi, biçim ve sözcük bilgisi, sözdizimi ve anlam bilgisi” ana başlıkları altında incelenmiştir. Ders kitaplarının incelenmesinde içerik inceleme tekniklerinden sıklıkla inceleme tekniği kullanılmıştır. Sonuç olarak yayınevlerinin, terimleri ders kitaplarında verirken izleyecekleri yaklaşım konusunda bir uzlaşıda olmadıkları görülmüştür. Yayınevleri bazı terimleri adlarıyla bazı terimleri ise adlarını belirtmeden işlevleriyle vermiştir. Bu durum yayınevlerinin sadece birbirleriyle değil kendi içlerinde de tutarlı olmadıklarını göstermektedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, dolunay_k@ibu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2931-405X>.

² Arş. Gör., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, sedakaya@ibu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1354-0677>.

işlevsel dil öğretim yaklaşımının benimsendiği düşünülürse terim adlarının doğrudan verilmesi değil işlevlerinin verilmesi daha etkili bir öğretim sağlayacaktır, denilebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi (TYDÖ), dilbilgisi, terim, Türkçe öğretimi ders kitapları

Abstract

Lack of unity regarding the use of terms in teaching Turkish as the first language and as a foreign language has been an ongoing problem for years. In the textbooks teaching Turkish as a foreign language, it can be said that there are two different approaches as to give the direct name of the term or to give its function but not to mention its name. However, this situation causes no unity in teaching or confusion for individuals who are new to a language. In order to find a solution to this problem and to reveal the current problem, in this study, the names of grammatical terms in the textbooks used in teaching Turkish as a foreign language were examined, and it was tried to determine how they are used. The terms in the basic level (A1-A2) textbooks of three publishers that adopt the direct teaching approach determined by the purposeful sampling method used in the field are examined under the main titles of 'phonetics, vocabulary-morphology, syntax, and semantics'. Frequency analysis technique, which is one of the content analysis techniques, was used in the analysis of textbooks. As a result, it has been observed that publishers do not agree on the approach they take while giving the terms in the textbooks. Publishers gave some terms with their names and some terms with their functions. This shows that publishers are not only in disagreement with each other but also among themselves. Considering that the functional language teaching approach is adopted in teaching Turkish as a foreign language, it can be said that giving the functions of the terms will be more effective than giving the names directly.

Keywords: Teaching Turkish as a foreign language (TTFL), grammar, term, Turkish teaching textbooks

1. GİRİŞ

Var olduğu müddetçe sürekli bir gelişim içerisinde olan dil, kendi kurallarını oluşturur ve o dili konuşan insanlar arasında iletişim aracı olma özelliği taşır. İnsanların kendi arasında anlaşmayı sağlamaları ortak kullanılan dil yapılarını da içerir. Kendini doğru ifade etme, karşısındakini doğru anlama aynı zamanda ortak dil kullanımını da gerektirir. Aynı durum, dil öğretiminde de geçerlidir. Bu yüzden dilde kullanılan terimlerde birlik sağlanması önemlidir. Bilim ve sanat dallarıyla ilgili özel kavramları karşılayan bu sözcükler, dilbilgisi ve sözdizimi açısından dilin öbür sözcüklerinden farklı değildir; ancak anlam açısından karmaşık bir tanımla bütünüyle taşırlar. Anlamları kesindir ve kişiden kişiye değişmez; bu nedenle de bilim ve sanat dalında iletişimin kesin olarak gerçekleşmesini sağlarlar. Bu bakımdan terimlerin açık ve anlaşılır olması, sağlıklı bir iletişim açısından önemlidir (Sarıtosun, 1994).

Ortak dil kullanımı, günlük iletişim ortamlarında iletişimin sağlıklı ve tam olarak gerçekleşmesi için bir gerekliliktir. Bu gereklilik, eğitim öğretim sürecinde kullanılan terimler için de geçerlidir. Şöyle ki öğretmenler ve ders kitabı yazarları arasındaki gerek tanım ve terim gerekse sınıflandırma bakımından görüş ayrılıkları öğrencilerin kafasında karışıklık yaratmakta, anadili öğrenimini öğrencinin gözünde zorlaştırmaktadır (Demir, 2006; Erdem, 2007). İlgili alanyazın incelendiğinde terim kullanımında birlik olmamasının Türkçe öğretiminin sorunlarından biri olduğu görülmektedir (Bulut, 2014; Demir, 2006; Erdem, 2007; Gürlek ve Şen, 2014; Güven, 2013; Kahraman, 2015; Özbay, 2006). Türkçenin sadece anadili değil yabancı dil olarak öğretiminde de terim birliğinin bulunmaması kendi dilinden farklı bir dille karşılaşan bireylerin zihninde karmaşaya neden olup dilbilgisi öğretimi olumsuz etkileyebilir (Özel, 2010). Bu yüzden ortak bir terminoloji kullanımı dil öğretimi ve öğrenimi konusunda kolaylık ve açıklık sağlayacaktır.

Eğitim sürecinin başarı ile sürdürülmesi ve sonuçlandırılması; bu sürecin doğru planlanması, öğretim araçlarının etkili ve işlevsel kullanılması, ölçme ve değerlendirmenin güvenilir olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Eğitim öğretim sürecinin temel araçlarından biri olan ders kitaplarının özenle hazırlanması, öğretim sürecinin istenilen düzeye ulaşması için önemli bir zorunluluktur. Ders kitaplarında kullanılan terimlerin de bu bağlamda özenle seçilmesi, öğretmenlerin, ders kitaplarının, sınavların ve öğretim programı hazırlayanların aynı terimler konusunda uzlaşmış olması eğitim öğretimde hem verimliliği artıracak hem de birlik sağlayacaktır. Terimlerin adlandırılmasında ise Türkçenin kendine özgü yapısal özellikleri dikkate alınarak sözcüklerin doğru sınıflandırılıp değerlendirilmesi gerekmektedir (Börekçi ve Tepeli, 2013). Solmaz'ın da (2010) belirttiği gibi ders kitapları, ilgili dersin öğretim programına göre hazırlanmaktadır. Bu yüzden ders kitaplarının hazırlanmasında olduğu gibi, dilbilgisi öğretim programlarının hazırlanmasında da dilbilimin verilerinden yararlanılmalı, programda yer alan dilbilgisiyle ilgili tanım ve terimler dilbilim kaynaklı olmalıdır (s. 212). Öyleyse Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hangi terimlerin kullanılması gerektiği ve terimlerin doğrudan mı verileceği yoksa işlevlerinin mi verilmesi gerektiği konusunda öğretim programı hazırlayanlar, ders kitabı yazarları ve öğretmenlerin bir uzlaşısı içerisinde olması gereklidir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Eğitim öğretim sürecinde kullanılan terimlerde birlik olmaması hem öğretmenler hem öğretim programı ve sınav hazırlayıcıları hem de öğrenciler arasında zihin karmaşasına neden olmaktadır. Nitekim alanyazın incelendiğinde terim sorunuyla ilgili çalışmaların ortak terim kullanmama (Demir, 2006; Erdem, 2007; Güven, 2013; Kahraman, 2015; Özbay, 2006); akademik yazmada çeviri yaparken kullanılan terimler sorunu (Alkan, 2016); terimlerin adlandırılması sorunu (Börekçi ve Tepeli, 2013; Kahraman, 2015) ve terim üretmemesi sorunu (Yumru, 2010) üzerine olduğu görülmektedir. Ayrıca terim konusunu çeşitli boyutlarıyla inceleyen Zülfiyar'ın (1991) çalışması da alanyazındaki önemli eserlerden biri olarak belirtilebilir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde terim sorununun yıllardır süregeldiği ve bu konuda bir birlik sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde A1 ve A2 düzeyi ders kitaplarında kullanılan dilbilgisi terimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu açıdan çalışmanın, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında karşılaşılan sorunlardan birine ışık tutacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Problemi

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan A1 ve A2 düzeyi ders kitaplarında hangi dilbilgisi terimlerine yer verilmiştir?

Araştırmanın Yöntemi ve Deseni

Araştırmaya veri toplamak amacıyla doküman inceleme tekniğine ve uzman görüşüne başvurulmuştur. Doküman incelemesi, çalışılacak konularla ilgili olarak yazılı ve basılı belgelerin analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Konu ile ilgili kitaplar incelendiğinde genel olarak dilbilgisi terimlerinin farklı adlandırıldıkları görülür. Bu terimlerin adlandırılması ve öğretiminde benimsenen yaklaşım konusundaki benzerlik ve farklılıkları görmek amacıyla bu çalışmada kolay ulaşılabilen ve aynı zamanda alanda yaygın kullanılan, doğrudan öğretim yaklaşımını benimsemiş üç yayınevine ait temel düzey (A1-A2) ders kitaplarının incelenmesine karar verilmiştir. Bu yönüyle incelenen kitaplar amaçlı

örnekleme yöntemiyle belirlenmiş ve belirlenen ders kitaplarının içerik incelemeleri yapılmıştır.

Araştırmada incelenen ders kitapları ve yayınevleri şunlardır:

1. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı (İYİT) (2012). Dilmer A1, A2, Kültür Sanat Basımevi.
2. Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti (YİTÖS) (2015). Yedi İklim Türkçe Ders Kitabı A1, A2, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
3. Ankara Üniversitesi TÖMER (2014). Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 1 (YHYİT) (A1 ve A2 Temel Düzey). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Veri Toplama Aracı

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi temel düzey (A1-A2) ders kitaplarında kullanılan dilbilgisi terimlerini, bu terimler kullanılırken nasıl bir yaklaşımın benimsendiğini belirlemek amacıyla araştırmanın birinci aşamasında, dilbilgisi terim listesi (DTL) oluşturulmuştur. Bu liste ses bilgisi, biçim ve sözcük bilgisi, sözdizimi ve anlam bilgisi olmak üzere dört ana başlığa ayrılmış; incelenen kitaplardaki terimler listedeki ilgili başlık altına kaydedilmiştir. Dilbilgisi terim listesinin ana başlıkları oluşturulurken dilbilgisi ve Türkçe eğitimi alan uzmanı üç akademisyenin görüşü alınarak gerekli düzenleme ve düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca ders kitaplarının incelenmesi sonrası ortaya çıkan terimler için de yine aynı alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Alınan uzman görüşlerinden sonra verilerin değerlendirilip yorumlanması aşamasına geçilmiştir.

Veri Toplama Süreci

DTL'de ses bilgisi, biçim ve sözcük bilgisi, sözdizimi ve anlam bilgisi ana başlıklarına göre ele alınan dilbilgisi terimleri; Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti, İstanbul Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti ve Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Seti'ndeki temel düzey A1-A2 ders kitaplarının her biri için ayrı ayrı incelenmiştir. Bu amaçla kitapların PDF dosyaları MAXQDA programına yüklenmiş ve belirlenen ana kategorilere göre dilbilgisi terimleri ilgili ana başlığa kaydedilmiştir. Böylelikle dilbilgisi terimlerinin ana ve alt başlıkları tespit edilmiştir. Kitaplarda geçen dilbilgisi terimlerinin kitaplarda geçme sıklıklarının toplamı tabloya sayı olarak işlenmiştir. Ayrıca terimlerin kitaplarda nasıl geçtiğine yönelik tipik birkaç örnek alınmıştır. Bu işlem, her kitapta yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerinin çözümlenmesinde içerik inceleme tekniklerinden sıklık incelemesi kullanılmıştır. Buna göre dilbilgisi terimleri ses bilgisi, biçim ve sözcük bilgisi, sözdizimi ve anlam bilgisi ana kategorilerine göre Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi A1 ve A2 düzeyi ders kitaplarından yararlanılarak belirlenmiştir. Belirlenen bu terimler, MAXQDA nitel analiz programına işlenmiş, böylece ders kitaplarında kullanılan terimler ve terimlerin adının mı işlevinin mi kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca temel düzey Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki dilbilgisi terimlerinin kullanım sıklıkları her düzey ve ders kitabı için ayrı ayrı hesaplanmış, böylece ders kitaplarında dilbilgisi terimlerine yayınevlerinin yer verme sıklığı da belirlenmiştir.

BULGULAR

Araştırma probleminin çözümünde üç yayınevine ait 6 ders kitabının incelenmesinden elde edilen verilerden yararlanılmıştır. A1 düzeyi ders kitaplarından elde edilen verilere yönelik

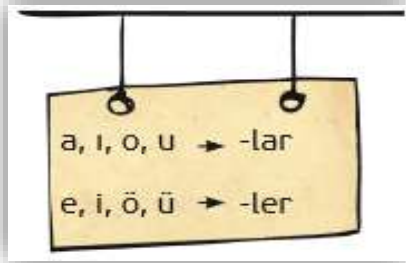
bilgiler Tablo 1’de; A2 düzeyi ders kitaplarından elde edilen verilere yönelik bilgiler ise Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1. A1 Düzeyi Ders Kitaplarında Geçen Dilbilgisi Terimleri

Ses Bilgisi	A1 Düzeyi Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Ders Kitapları					
	Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti	S	İstanbul Üniversitesi Yabancılar için Türkçe	S	Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe	S
	1. alfabe	1	1. alfabe	6	1. alfabe	1
	2. harf	1	2. harf	14	2. ince ünlü	1
			3. hece	4	3. kalın ünlü	1
			4. sesletim	2	4. ses	1
			5. ünlü	7	5. ünlü	1
			6. ünsüz	5	6. ünsüz	1
			7. ünsüz yumuşaması	1		
Toplam		2		39		6
Bıçım ve Sözcük Bilgisi	1. ayrılma hâli eki	2	1. ad	1	1.ad	18
	2. belirtme hâli eki	2	2. ad durum eki	4	2. adıl	9
	3. bulunma hâli eki	4	3. belirtme eki	1	3. bağlaç	4
	4. yönelme hâli eki	2	4. belirtme durumu	4	4. çıkma durumu	1
	5. çokluk eki	2	5. bulunma durum eki	1	5. belirtme durumu	1
	6. iyelik eki	2	6. bulunma durumu	4	6. ek	22
	7. sıfat	4	7. çoğul eki	9	7. emir kipi	2
	8. karşılaştırma	2	8. ek	11	8. eylem	7
	9. üstünlük	2	9. fiil	21	9. haber kipi	6
	10. şahıs zamiri	2	10. isim	20	10. hikâye kipi	3
	11. zaman zarfı	2	11. iyelik eki	8	11. ilgeç	6
	12. belirli geçmiş zaman	2	12. kişi zamiri	1	12. ilgi eki	2
	13. gelecek zaman	2	13. miktar bildiren sıfat	1	13. istek kipi	2
	14. şimdiki zaman	2	14. olumsuzluk eki	1	14. iyelik eki	2
			15. özel ad	1	15. kalma durumu	1
			16. sıfat	11	16. kişi eki	8
			17. soru eki	4	17. sıfat	4
			18. tekil	3	18. sıfatlaştırma	2

			19. uzaklaşma durumu	4	19. ulaş	4
			20. yalın ek	1	20. yönelme durumu	1
			21. yalın hâl	1	21. zaman eki	5
			22. yönelme durumu	4	22. belirli geçmiş zaman	2
			23. zaman eki	1	23. resmî şimdiki zaman	2
			24. zaman zarfı	1	24. şimdiki zaman	3
			25. zamir	8	25. şimdiki zaman hikâye kipi	1
			26. şimdiki zaman	5		
			27. geniş zaman	1		
Toplam	32			132		118
Sözdizimi	1. cümle	12	1. cümle	55	1. ad	1
	2. isim tamlamaları	2	2. belirtisiz isim tamlaması	1	2. belirtili ad tamlaması	2
			3. isim tamlaması	3	3. belirtisiz ad tamlaması	2
			4. isim cümlesi	3	4. koşaç tûmcesi	6
			5. nesne	2	5. tamlanan	2
			6. yüklem	1	6. tamlayan	2
			7. tamlama	1	7. var oluş tûmcesi	2
			8. tamlayan	4	8. zincirleme ad tamlaması	2
			9. tamlanan	3		
Toplam		14		73		19
Anlam Bilgisi	-	-	1. zıt anlam	2	1. yakın anlam	1
					2. zıt anlam	1
Toplam		-		2		2
Tüm terimlerin toplamı	48			246		145

Tablo 1’de üç yayınevinin A1 düzeyi ders kitaplarında kullanılan dilbilgisi terimleri bulunmaktadır. Buna göre, Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti’nde ses bilgisi terimi olarak “alfabe (s 1) ve harf (s 1)” terimleri kullanılmıştır. Bu ders kitabında ses bilgisi konularının terimleri etkinliklerde doğrudan verilmemiş, küçük notlar hâlinde örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu duruma örnek Şekil 1’de verilmiştir:

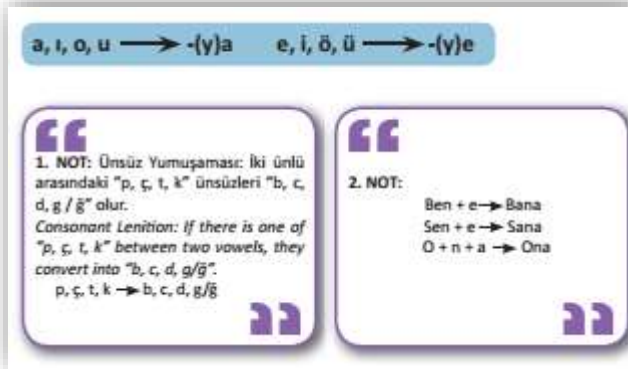

Şekil 1. Yedi İklim A1 Türkçe Öğretim Seti'nde Ses Bilgisi Terimlerinin İşlevlerinin Gösterimi

Aynı yayınevinin, A1 düzeyi ders kitabında biçim ve sözcük bilgisi konusuyla ilgili “ayrılma hâli eki (s 2), belirtme hâli eki (s 2), bulunma hâli eki (s 4), yönelme hâli eki (s 2), çokluk eki (s 2), iyelik eki (s 2), sıfat (s 4), karşılaştırma (s 2), üstünlük (s 2), şahıs zamiri (s 2), zaman zarfı (s 2), belirli geçmiş zaman (s 2), gelecek zaman (s 2) ve şimdiki zaman (s 2)” terimleri kullanılmıştır.

Sözdizimi konusunda ise “cümle (s 12) ve isim tamlamaları (s 2)” terimleri kullanılmıştır. Anlam bilgisi konusunda herhangi bir terim kullanılmamıştır.

İstanbul Üniversitesi Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti A1 düzeyi ders kitabında ses bilgisi konusu ile ilgili “alfabe (s 6), harf (s 14), hece (s 4), sesletim (s 2), ünlü (s 7), ünsüz (s 5) ve ünsüz yumuşaması (s 1)” terimleri kullanılmıştır. Ses bilgisi terimleri hem işlevlerinin gösterildiği görseller hem de Türkçe ve İngilizce açıklamaları ile verilmiştir. Bu duruma örnek Şekil 2’dir:

Şekil 2. İstanbul Üniversitesi A1 Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti'nde Ses Bilgisi Terimlerinin Verilişi

Aynı yayınevi biçim ve sözcük bilgisi konusunda “ad (s 1), ad durum eki (s 4), belirtme eki (s 1), belirtme durumu (s 4), bulunma durum eki (s 1), bulunma durumu (s 4), çoğul eki (s 9), ek (s 11), fiil (s 21), geniş zaman (s 1), isim (s 20), iyelik eki (s 8), kişi zamiri (s 1), miktar bildiren sıfat (s 1), olumsuzluk eki (s 1), özel ad (s 1), sıfat (s 11), soru eki (s 4), şimdiki

zaman (s 5), tekil (s 3), uzaklaşma durumu (s 4), yalın ek (s 1), yalın hâl (s 1), yönelme durumu (s 4), zaman eki (s 1), zaman zarfı (s 1) ve zamir (s 8)” terimlerini kullanmıştır.

Sözdizimi konusunda ise “cümle (s 55), belirtisiz isim tamlaması (s 1), isim tamlaması (s 3), isim cümlesi (s 3), nesne (s 2), yüklem (s 1), tamlama (s 1), tamlayan (s 4) ve tamlanan (s 3)” terimleri kullanılmıştır.

Anlam bilgisi konusunda sadece “zıt anlam (s 1)” terimi kullanılmıştır.

Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe A1 düzeyi ders kitabında ses bilgisi konusunda “alfabe (s 1), ince ünlü (s 1), kalın ünlü (s 1), ses (s 1), ünlü (s 1) ve ünsüz (s 1)” terimleri kullanılmıştır. A1 düzeyi ders kitabında ses bilgisi terimleri etkinliklerden çok tablolar aracılığıyla verilmiştir. Bu duruma örnek Şekil 3’tedir:

GEÇMİŞ ZAMAN (Belirli)					-Di
Adıl	Eylem	—	Zaman Ekl	Kişi Ekl	Örnekler
ben	al	-ma	-dı/-tı	-m	Ben aldım.
sen	çık	-me	-dı/-ti	-n	Sen okudun mu?
o	gel		-du/-tu	—	O geldi mi?
biz	git		-dü/-tü	-k	Siz düşündünüz mü?
siz	oku			-nız/-niz/-nuz/-nüz	Biz gitmedik.
onlar	düşün			(-lar/-ler)	Onlar çıkmadılar.

Şekil 3. Yeni Hitit I Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti’nde Ses Bilgisi Terimlerinin Verilişi

Aynı yayınevinin, A1 düzeyi ders kitabında biçim ve sözcük bilgisi konusu ile ilgili “ad (s 18), adıl (s 9), bağlaç (s 4), belirli geçmiş zaman (s 2), çıkma durumu (s 1), belirtme durumu (s 1), ek (s 22), emir kipi (s 2), eylem (s 7), haber kipi (s 6), hikâye kipi (s 3), ilgeç (s 6), ilgi eki (s 2), istek kipi (s 2), iyelik eki (s 2), kalma durumu (s 1), kişi eki (s 8), resmi şimdiki zaman (s 2), sıfat (s 4), sıfatlaştırma (s 2), şimdiki zaman (s 3), şimdiki zaman hikâye kipi (s 1), ulaç (s 4), yönelme durumu (s 1) ve zaman eki (s 5)” terimleri kullanılmıştır.

Sözdizimi konusunda ise “ad (s 1), belirtili ad tamlaması (s 2), belirtisiz ad tamlaması (s 2), koşaç tümcesi (s 6), tamlanan (s 2), tamlayan (s 2), var oluş tümcesi (s 2) ve zincirleme ad tamlaması (s 2)” terimleri kullanılmıştır.

Anlam bilgisi konusunda ise “yakın anlam (s 1) ve zıt anlam (s 1)” terimleri kullanılmıştır.

Tablo 2. A2 Düzeyi Ders Kitaplarında Geçen Dilbilgisi Terimleri

Ses Bilgisi	A2 Düzeyi Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Ders Kitapları					
	Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti	S	İstanbul Üniversitesi Yabancılar için Türkçe	S	Yeni Hitit Yabancılar için Türkçe	S
	-		1. harf	2	-	
			2. hece	2		
			3. ses	1		
			4. ünsüz	1		
Toplam	-	-	6	6	-	-
Bıçım ve Sözcük Bilgisi	1. ek	2	1. bağlaç	11	1. ad	5
	2. isim	1	2. çoğul	2	2. adıl	12
	3. belirsiz geçmiş zaman	2	3. ek	16	3. adlaştırma	4
	4. geniş zaman	2	4. emir kipi	8	4. bağlaç	2
	5. emir kipi	2	5. fiil	21	5. belirsiz geçmiş zaman	2
	6. pekiştirme	1	6. isim	19	6. dolaylı anlatım	1
			7. istek kipi	7	7. durum	3
			8. kip	1	8. ek	15
			9. kişi eki	4	9. eşitlik	2
			10. küçültme eki	3	10. eylem	18
			11. niteleyici sıfat	2	11. gelecek zaman	7
			12. özel isim	1	12. geniş zaman	6
			13. pekiştirme sıfatı	6	13. görelilik	2
			14. sıfat	13	14. hikâye kipi	5
			15. tekil	2	15. ilgeç	5
			16. vasıta eki	3	16. iyelik eki	4
			17. yapım eki	4	17. kişi eki	11
			18. yer-yön sıfatı	1	18. pekiştirme	1
			19. miktar sıfatı	1	19. rivayet kipi	8
			20. yeterlik fiili	9	20. sıfat	2
			21. zaman eki	3	21. ulaç	10
			22. zaman zarfı	1	22. yeterlik	2
			23. zamir	1	23. zaman eki	15
			24. zarf	3		
			25. zarf fiil	7		
			26. şimdiki zaman	1		
			27. geçmiş zaman	2		
			28. belirsiz geçmiş zaman	12		
			29. geniş zaman	5		
			30. gelecek zaman	11		

Toplam	10		180		142	
Sözdizimi	1. cümle	35	1. cümle	80	1. dolaylı anlatım	1
	2. dolaylı anlatım	2	2. doğrudan anlatım	4	2. koşaç tümcesi	4
			3. isim cümlesi	6	3. tümce	4
			4. temel cümle	1		
			5. yan cümlecik	1		
			6. yüklem	2		
Toplam	37		94		9	
Anlam Bilgisi	-		1. zıt anlam	1	-	
			2. soyut isim	3		
Toplam	-		4		-	
Tüm terimleri n toplamı	47		284		151	

Tablo 2’de üç yayınevinin A2 düzeyi ders kitaplarında kullanılan dilbilgisi terimleri bulunmaktadır. Buna göre, Yedi İklim A2 Türkçe Öğretim Seti’nde ses bilgisi ile ilgili bir terim kullanılmamıştır. Ses bilgisi konuları küçük notlar hâlinde örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu duruma örnek Şekil 4’te verilmiştir:

aç → ar	al-	dur-	kal-	san-	vur-	-ır
yaz → ar	bil-	gel-	ol-	var-		-ir
bit → er	bul-	gör-	öl-	ver-		-ur
iç → er						-ür

Şekil 4. Yedi İklim A2 Türkçe Öğretim Seti’nde Ses Bilgisi Terimlerinin İşlevlerinin Gösterimi

Aynı yayınevinin, A2 düzeyi ders kitabında biçim ve sözcük bilgisi konusu ile ilgili “ek (s 2), isim (s 1), belirsiz geçmiş zaman (s 2), geniş zaman (s 2), emir kipi (s 2) ve pekiştirme (s 1)” terimleri kullanılmıştır.

Sözdizimi konusunda ise “cümle (s 35) ve dolaylı anlatım (s 2)” terimleri kullanılmıştır. Anlam bilgisi konusunda herhangi bir terim kullanılmamıştır.

İstanbul Üniversitesi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti A2 düzeyi ders kitabında ses bilgisi ile ilgili “harf (s 2), hece (s 2), ses (s 1) ve ünsüz (s 1)” terimleri kullanılmıştır.

Aynı yayınevinin A2 düzeyi ders kitabında biçim ve sözcük bilgisi ile ilgili “bağlaç (s 11), belirsiz geçmiş zaman (s 12), çoğul (s 2), ek (s 16), emir kipi (s 8), fiil (s 21), geçmiş zaman (s 2), gelecek zaman (s 11), geniş zaman (s 2), isim (s 19), istek kipi (s 7), kip (s 1), kişi eki (s 4), küçültme eki (s 3), niteleyici sıfat (s 2), özel isim (s 1), pekiştirme sıfatı (s 6), sıfat (s 13), şimdiki zaman (s 1), tekil (s 2), vasıta eki (s 3), yapım eki (s 4), yer-yön sıfatı (s 1),

miktar sıfatı (s 1), yeterlik fiili (s 9), zaman eki (s 3), zaman zarfı (s 1), zamir (s 1), zarf (s 3) ve zarf fiil (s 7)” terimleri kullanılmıştır.

Sözdizimi konusunda ise “cümle (s 80), doğrudan anlatım (s 4), isim cümlesi (s 6), temel cümle (s 1), yan cümlecik (s 1) ve yüklem (s 2)” terimleri kullanılmıştır.

Anlam bilgisi konusunda “zıt anlam (s 1) ve soyut isim (s 3)” terimleri kullanılmıştır.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe A2 düzeyi ders kitabında ses bilgisi terimleri kullanılmamış, aynı yayınevinin A1 düzeyi ders kitabında olduğu gibi tablolar aracılığıyla terimlerin işlevleri verilmiştir. Bu duruma örnek Şekil 5’tedir:

EŞİTLİK		-CE
Sıfat	Ek	Örnekler
şışman	-ca / -ce	güzcelce (bir kız)
zayıf	-ça / -çe	şışmanca (bir adam)
güzel		yüksekçe (bir bina)
sessiz		zayıfca (bir çocuk)
yavaş		Sessizce bekleyiniz.
gizli		Yavaşça kalktı.
yüz		Gizlice çıktılar.
saat		yüzlerce (sayfa)
		Saatlerce yürüdük.

Şekil 5. Yeni Hitit I Türkçe Öğretim Seti’nde Ses Bilgisi Terimlerinin İşlevlerinin Gösterimi

Aynı yayınevinin, A2 düzeyi ders kitabında biçim ve sözcük bilgisi konusu ile ilgili “ad (s 5), adıl (s 12), adlaştırma (s 4), bağlaç (s 2), belirsiz geçmiş zaman (s 2), dolaylı anlatım (s 1), durum (s 3), ek (s 15), eşitlik (s 2), eylem (s 18), gelecek zaman (s 7), geniş zaman (s 6), görelilik (s 2), hikâye kipi (s 5), ilgeç (s 5), iyelik eki (s 4), kişi eki (s 11), pekiştirme (s 1), rivayet kipi (s 8), sıfat (s 2), ulaç (s 10), yeterlik (s 2) ve zaman eki (s 15)” terimleri kullanılmıştır.

Sözdizimi konusunda ise “dolaylı anlatım (s 1), koşaç tümcesi (s 4) ve tümce (s 4)” terimleri kullanılmıştır.

Anlam bilgisi konusunda herhangi bir terim kullanılmamıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi amacıyla hazırlanmış olan üç yayınevine ait temel düzey (A1-A2) ders kitaplarında kullanılan dilbilgisi terimleri ses bilgisi, biçim ve sözcük bilgisi, sözdizimi ve anlam bilgisi ana başlıkları altında incelendiğinde dilbilgisi terimlerine en çok İYİT (s 530) ve YHYİT (s 296); en az YİTÖS’te (s 95) yer verildiği belirlenmiştir. Bu durum ders kitabı yazarlarının Türkçeyi yabancı dil olarak öğretirken dilbilgisi kullanımına verdikleri önceliği de göstermektedir. Her ne kadar işlevsel dilbilgisi öğretimi yapılması gerektiği çoğu kişi tarafından kabul görse de süregelen geleneksel yaklaşımların, dolayısıyla da dil öğretiminde dilbilgisi öğretiminin öncelenen terk edilmesi kolay olmamaktadır. Ders kitaplarında dilbilgisi terimlerine en az yer veren YİTÖS A1 düzeyi ders kitabında ses bilgisi

konusuna ilişkin (s 2) terim kullanıldığı, A2 düzeyi ders kitabında ise hiç terim kullanılmadığı belirlenmiştir. A1 düzeyi ders kitabında biçim ve sözcük bilgisi ile ilgili (s 32); A2 düzeyi ders kitabında ise (s 10) terim kullanmıştır. A1 düzeyi ders kitabında söz dizimi ile ilgili (s 14), A2 düzeyi ders kitabında ise (s 37) terim kullanıldığı görülmektedir. Anlam bilgisi ile ilgili ise hiçbir terim kullanılmamıştır. YİTÖS'te dilbilgisi terimleri kitabın "İçindekiler" kısmında verilmesine karşın etkinliklerde terimlerin işlevlerinden söz edilmiş, terimler verilmemiştir. Örneğin ses bilgisi konusunda ses olaylarının, ünlü uyumlarının olduğu örnekler ve kısa notlar verilmiştir. Türkçenin anadili ve yabancı dil olarak öğretiminde farklı yaklaşımların benimsenmesi doğaldır. Nitekim bir dili yabancı dil olarak öğrenen birey için önemli olan bir dilbilgisi konusunun ismini bilmesi değil, o yapıyı kullanabilmesidir. Anadili olarak Türkçe öğretiminde ise zaten dili konuşmayı bilen bireye dile ait kurallar, konuşmayı değil dilin yapısını anlatmak için verildiğinden dilbilgisi terimleri kullanılabilir. A1 düzeyinde olan bir birey yabancı olduğu bir dille yeni tanışacağından birçok dilbilgisi terimini verip bunları ezberlemesinin istenmesi dile yönelik ön yargı oluşturacak ve bir dilin kurallar bütünü olarak görülmesine neden olacaktır. İncelenen kitapta, terim kullanılmayan dilbilgisi konusunda işlevsel bir yaklaşım benimsenmiş ve o konunun adı değil, ekleri, dilbilgisi yapıları verilmiştir.

İYİT A1 düzeyi ders kitabında ses bilgisi konusuna yönelik (s 39); A2 düzeyi ders kitabında ise (s 6) terim kullanılmıştır. İYİT'te diğer ders kitaplarından farklı olarak dilbilgisi konularının açıklamaları hem Türkçe hem de İngilizce verilmiştir. Kuralların öğretiminde hedef dilin yanında aracı bir dil de kullanılmıştır. Dolayısıyla açıklamalarda terimlerin hem Türkçe hem de İngilizceleri verilmiştir. Biçim ve sözcük bilgisi konusunda ise A1 düzeyi ders kitabında (s 132); A2 düzeyi ders kitabında (s 180) terim kullanılmıştır. Sözdizimi konusunda ise A1 düzeyi ders kitabında toplam (s 73); A2 düzeyi ders kitabında (s 94) terim kullanılmıştır. Anlam bilgisi konusunda ise A1 düzeyi ders kitabında (s 2); A2 düzeyi ders kitabında ise (s 4) terim kullanılmıştır.

YHYİT A1 düzeyi ders kitabında ses bilgisi ile ilgili (s 6) terim kullanılmış, A2 düzeyi ders kitabında ise bu konu ile ilgili terim kullanılmamıştır. YHYİT'te, YİTÖS'teki yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Ses bilgisi konusunun ismi etkinliklerde doğrudan verilmemiştir ama herhangi bir dilbilgisi konusunun öğretiminde ses olayı, ses uyumu olan örnekler tablo üzerinden gösterilmiştir. Örneğin, şimdiki zaman konusunda *-yor* ekinden kaynaklanan ünlü daralması veya belirli geçmiş zaman konusunda ötümsüz sestten sonra gelen ekten dolayı gerçekleşen ötümsüzleşme tablolar üzerinden gösterilmiş, örnekler de tablo üzerinde verilmiştir. A1 düzeyi ders kitabında biçim ve sözcük bilgisi konusunda ise (s 118); A2 düzeyi ders kitabında ise (s 142) terim vardır. Sözdizimi konusunda A1 düzeyi ders kitabında (s 2); A2 düzeyi ders kitabında (s 9) terim verilmiştir. Anlam bilgisi konusunda ise A1 düzeyi ders kitabında (s 2) terim kullanılmış; A2 düzeyi ders kitabında ise bu konuda hiç terim kullanılmamıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmada ortaya çıkan terimler incelendiğinde kimi terimler konusunda bir uzlaşma olmadığı, bir terim birliği sağlanamadığı görülmektedir. Örneğin YİTÖS ve İYİT'te 'bulunma hâli (durum) eki, YHYİT'de 'kalma durumu' olarak geçmektedir. Bu durum, yıllardır çözülmeyi bekleyen bir sorundur (Bulut, 2014; Demir, 2006; Doyumgaç, 2017; Durmuş, 2013; Erdem, 2007; Gürlek ve Şen, 2014; Güven, 2013; Kahraman, 2015; Özbay, 2006; Zülfikar, 1991). Doyumgaç'ın (2017) çalışmasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Terim sorunu, sadece Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında değil, anadili olarak öğretiminde de görülmektedir (Gürlek ve Şen, 2014). Çalışma kapsamında incelenen Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi temel düzey (A1-A2) ders kitaplarında da bu sorun vardır. Kullanılan dilbilgisi terimlerinin sayısında, terimlerin işlevlerinin mi adlarının mı verileceği konusunda bir uzlaşma olmadığı söylenebilir. Kullanılan ders kitaplarının sadece

birbirleri arasında değil kendi içlerinde de dilbilgisi terimlerini kullanıp kullanmama konusunda kesin bir yargıya vardıklarını söylemek mümkün görünmemektedir. Nitekim kimi konuların öğretiminde terim kullanılmış kimi konuların öğretimindeyse o konuya ilişkin dilbilgisi yapısı ya tek başına ya da terimle birlikte verilmiştir. Dilbilgisi konularının öğretiminde birlik sağlanması daha yararlı ve istikrarlı bir öğretim sürecini beraberinde getirecektir. Dilbilgisi konularının öğretiminde birlik sağlanması hem aynı düzeyde verilen dilbilgisi konularının (Karatay ve Kaya, 2019a, 2019b) hem de kullanılan terimlerin aynı olmasını gerektirir. Bir dili yabancı dil olarak öğrenen bireyin hangi yayınevine ait olduğuna bakmaksızın herhangi bir düzeydeki ders kitabını açtığında aynı konu ve terimlerle karşılaşması o dile karşı daha olumlu bir bakış açısına sahip olmasını sağlayacaktır. Herhangi bir dilbilgisi konusunun nasıl adlandırıldığını bilmeyen birey, o konunun işlevini metinler, örnekler ve görseller aracılığıyla öğrendiyse o yapıyı kullanabilir. Özellikle dille yeni tanışılan A1-A2 temel düzeylerinde yer yer dilbilgisi terimleri kullanılabilse de işlevsel öğretimin benimsenmesi, dile ait varsa ön yargıları yok ederek daha verimli bir dil öğretim süreci geçirilmesini sağlayabilir. Nitekim dil öğretimi sadece dilbilgisi öğretiminden ibaret değildir. Dil öğretimi bir bütündür ve bu bütünde 'okuma, konuşma, yazma, dinleme, sözcük, sesletim ve dilbilgisi öğretimi vardır. Bunlar birbirinden ayrı düşünülemez. Dilbilgisi öğretimi de dört temel dil becerisi ile birlikte bütünleşik öğretilmelidir. Dilbilgisi dil öğretiminin amacı değil aracı olmalıdır. Bu yüzden herhangi bir dilbilgisi konusu anlatılmadan ya da dilbilgisi terimi doğrudan verilmeden işlevi sezdirilerek de öğretim yapılabilir (Durmuş, 2013; Karatay ve Kaya, 2019a; Özel, 2010). Örneğin öğrenciye şimdiki zaman terimini doğrudan vermek yerine bu zaman konusunun işlevi, metinler ve etkinlikler aracılığıyla dolaylı olarak da öğretilebilir. Sonuçta Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde öğrenci için önemli olan dilbilgisi terimini bilmesi değil bu terimi işlevsel olarak kullanabilmesidir.

Öğrenme isteğini şekillendiren ilgi ve ihtiyaçlardır. Bireyler ilgi duydukları ve ihtiyaç hissettikleri bilgiyi öğrenmek isterler. Dil öğrenen kişinin de ihtiyaç duyacağı şey sözlü ve yazılı dilde kullanmayacağı dilbilgisi terimleri değil, bu terimlerin işlevleridir. Dilbilgisi birçok kuralı içerdiğinden özellikle yeni bir dille karşılaşılarda düzey olan temel düzeyde öğrencileri birçok kural ve terimle karşılaştırmak onların dile karşı ön yargı geliştirmelerine, dolayısıyla da isteklerinin azalmasına neden olacaktır. Bu yüzden öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek, ilgi ve isteklerini artıracak şekilde dil öğretimi yapılmalıdır. Dilbilgisi terimleri yer yer kullanılsa da bunların işlevsel öğretimi benimsenmelidir.

KAYNAKÇA

- Alkan, S. C. (2016). Türkçe akademik yazımda çeviri ve terim sorunları. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 45 (1), 78-79.
- Börekçi, M. ve Tepeli, Y. (2013). İşlevsel dilbilim yaklaşımıyla Türkçede sözcük türleri üzerine. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2 (7), 93-102.
- Bulut, M. (2014). Dil bilgisi öğretiminde yaşanan kavram kargaşasının Türkçe öğretimine etkisi. *Turkish Studies*, 9 (12), 43-55.
- Demir, C. (2006). Türkçe dil bilgisinde terminoloji sorunu. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 2006/1, 81-100.
- Doyumgaç, İ. (2017). *Yabancılar için Türkçe ders kitaplarında dil bilgisi öğretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Durmuş, M. (2013). Türkçenin yabancılarla öğretimi: sorunlar, çözüm önerileri ve yabancılarla Türkçe öğretiminin geleceğiyle ilgili görüşler. *Adıyaman Üniversitesi*

- Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 6 (11), 207-228.
- Erdem, İ. (2007). *İlköğretim II. kademedeki dil bilgisi öğretiminin sorunları üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürlek, M. ve Şen, M. (2014). Türk dili çalışmalarında terim sorunu: bir durum çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 29, 189-200, <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2536>
- Güven, A. Z. (2013). Dil bilgisi konularının öğretim sorunları. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2 (6), 1-10.
- İstanbul Üniversitesi Türkçe öğretim seti A1-A2*. (2012). Kültür Sanat Basımevi.
- Kahraman, T. (2015). Dilbilgisi öğretiminde tanım sorunu ve ad tanımı. *Turkish Studies*, 10 (3), 553-562.
- Karatay, H. ve Kaya, S. (2019a). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dilbilgisi için çerçeve program. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7 (2), 1-59.
- Karatay, H. ve Kaya, S. (2019b). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde bağlaçlar için çerçeve program. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7 (4), 1-23.
- Özbay, M. (2006). *Özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özel, S. (2010). *Yabancılar Türkçe öğrenen resmi kurumlarda dil bilgisi öğretimi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarıtosun, N. (1994). Türkiye Türkçesinde bilim dili ve terim sorunu. *İÜ İletişim Fakültesi düzenlenen VIII. Dilbilim Kurultayı. Adresinden erişildi:* <http://www.avnioztopcu.com/dersbelgeligi/dil/bilim.htm>.
- Solmaz, M. (2010). *Ortaöğretim dil bilgisi kitapları üzerine dil bilimi açısından bir değerlendirme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ankara Üniversitesi TÖMER (2014). *Yeni Hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı 1 (A1 ve A2 temel düzey)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe (2015). Yedi iklim Türkçe ders kitabı A1, A2*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi.
- Yumru, D. (2010). Terim üret(me)me sorunu. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3 (39), 10-19.
- Zülfikar, H. (1991). *Terim sorunları ve terim yapma yolları (1. Baskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.